

Nr 17.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, dels ock väckta motioner angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

I en den 20 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 181, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Berörda lagförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Härigenom förordnas, att vad i lagen den 6 juni 1952 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning förordnats med avseende å tiden från och med den 1 juli 1952 till och med den 30 juni 1953 skall äga tillämpning jämväl med avseende å tiden från och med den 1 juli 1953 till och med den 30 juni 1954.

I skrivelse den 13 februari 1953 har utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt hemställt, att lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning måtte erhålla förlängd giltighet för tiden från och med den 1 juli 1953 till och med den 30 juni 1954.

¹ Bihang till riksdagens protokoll 1953. 8 saml. Nr 17.

Över skrivelsen har, efter remiss, yttranden avgivits av *fullmäktige i riksbanken* samt *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

Beträffande innehållet i utredningens skrivelse och remissyttrandena får utskottet hänvisa till propositionen.

Departementschefen har i ärendet anfört följande.

Enligt lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning gäller — i stället för vad i 1934 års riksbankslag är i motsvarande hänseende stadgat — särskilda föreskrifter i fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar. Dessa innebär bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av 4 800 miljoner kronor. 1952 års lag, vars giltighetstid utgår den 30 juni 1953, tillkom såsom ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten på längre sikt kommer till stånd som ett resultat av den pågående utredningen i ämnet.

Enligt vad utredningsmännen nu meddelat är de icke i tillfälle att slutföra sitt uppdrag i sådan tid att förslag till definitiv lagstiftning kan föreläggas innevarande års riksdag. Med hänvisning härtill har utredningsmännen hemställt att 1952 års lag måtte ges fortsatt giltighet för tiden den 1 juli 1953—30 juni 1954. Någon ändring av det nuvarande maximibeloppet för sedelutgivningsrätten har icke föreslagits av utredningsmännen.

Vid fastställandet förra våren av maximigränsen för sedelcirkulationen till 4 800 miljoner kronor räknades med att sedelomloppet vid slutet av år 1952 skulle komma att uppgå till omkring 4 400 à 4 500 miljoner kronor. Till nämnda belopp lades sedan en reserv av 300 miljoner kronor, avsedd att ge riksbanken möjlighet att tillgodose eventuellt uppkommande behov, som sammanhängde med ändrade betalningsvanor och andra mera tillfälliga omständigheter.

De nu föreliggande siffrorna angående sedelomloppet under 1952 utvisar att den utelöpande sedelmängden kom att bli något större än man räknat med. Vid utgången av året uppnåddes sålunda siffran 4 577 miljoner kronor. Högsta beloppet utelöpande sedlar under året — 4 663 miljoner kronor — registrerades den 23 december 1952.

Fullmäktige i riksbanken har förklarat att de icke ville motsätta sig ett bifall till utredningsmännens förslag men att det skedde med den reservationen, att utvecklingen under året kunde göra det erforderligt att maximum för sedelutgivningen behövde höjas. Även fullmäktige i riksgäldskontoret har uttalat att man icke kunde bortse från att vissa risker förelåge för en genombrytning av sedeltaket.

Enligt vad jag inhämtat uppgick den utelöpande sedelmängden vid utgången av februari månad i år till 4 365 miljoner kronor. För den 14 mars, vilket är den senaste rapportdag för vilken uppgift nu föreligger, var motsvarande siffra 4 094 miljoner kronor. Självfallet är det mycket svårt att

bedöma huruvida den nuvarande maximigränsen kommer att erbjuda tillräcklig marginal för att möta säsongmässiga variationer i sedelcirkulationen. Å andra sidan avser den obegagnade sedelutgivningsrätten för närvarande ett så pass stort belopp att en höjning av maximigränsen icke nu bör ske. Jag anser mig på grund härav böra biträda förslaget, att 1952 års lag ges fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

I sammanhang med förevarande ärende har utskottet ansett sig böra behandla två likalydande, till bankoutskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 300 av herr *Ewerlöf m. fl.*, och den andra inom andra kammaren under nr 374 av herr *Hjalmarson m. fl.* I dessa motioner hemställles, att riksdagen vid behandlingen av riktlinjerna för den ekonomiska politiken måtte uttala, att utvecklingen inom och utom vårt land nödvändiggör en omprövning av den hittills förda ekonomiska politiken i riktning mot friare linjer, vilket förutsätter avveckling av kvarstående regleringar och extraskatter, anlåtande av mera generellt verkande medel samt begränsning av statsutgifterna.

Beträffande motiveringen för motionerna får utskottet hänvisa till motionen II: 374.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttrande från *fullmäktige i riksbanken* och *kommerskollegium*, varjämte tillfälle beretts *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges allmänna exportförening*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Tjänstemännens centralorganisation* att inkomma med yttrande. Vid kommerskollegii yttrande är fogade yttranden från *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö* och *Gävle* samt *Svenska sparbanksföreningen*. Till utskottet har dessutom av *Internationella handelskammarens svenska nationalkommitté* överlämnats ett av Internationella handelskammarens råd den 25 februari 1953 gjort uttalande angående återgång till konvertibilitet samt en därvid fogad rapport rörande valutareserver och konvertibilitet.

Fullmäktige i riksbanken har i sitt yttrande anfört följande.

Fullmäktige anser sig icke i förevarande sammanhang böra taga ställning till spørsmålet om de olika medel med vilka man vill nå det mål för den ekonomiska politiken, som kan fastställas av statsmakterna. Fullmäktige vill därmed icke ha sagt, att medlen är ovidkommande under förutsättning att målet verkligen nås. Valet av medel torde bero av en olika politisk syn på de samhällsekonomiska problemen. Vad dagens läge närmast angår

synes emellertid enighet råda om nödvändigheten av en fortsatt restriktiv kreditpolitik. Vid sidan om kreditpolitiken, enligt de riktlinjer för denna som uppdragits i överenskommelsen mellan riksbanken och kreditinstituten, torde vissa detaljregleringar ha mindre självständig betydelse. Kreditpolitiken måste även få ökad vikt, genom att budgeten för nästkommande budgetår är — åtminstone formellt — neutral. Fullmäktige vill i detta sammanhang erinra om att — även om statsmakterna har att ange målet för den ekonomiska politiken — riksbanken bör äga frihet att välja de penningpolitiska medel den anser erforderliga för att nå den eftersträfvade samhällsekonomiska stabiliteten. Den allmänna ekonomiska politiken bör därvid givetvis samordnas med och icke motverka riksbankspolitiken.

De spörsmål som sammanhänger med en övergång till valutakonvertibilitet har närmare berörts i yttrandena från *Kommerskollegium*, *Stockholms handelskammare* och *Landsorganisationen*.

Kommerskollegium framhåller, att det icke torde vara anledning närmare belysa önskvärdheten i och för sig av att den svenska kronan inlemmas i ett fritt och naturligt system för de internationella betalningarna och att sålunda vår valuta blir fritt växlingsbar mot dollarn. Riskerna för exportnäringarna, därest vårt land ensamt skulle förbli mjukvalutaland, är uppenbara, men det synes kollegium å andra sidan givet att isolerade åtgärder från svensk sida för att göra den svenska kronan konvertibel icke är möjliga. Kollegium framhåller vidare, att även om våra strävanden härvidlag nära anknytes till de åtgärder i detta hänseende, som kan komma att vidtagas exempelvis från brittisk sida, måste dock varje dylikt försök komma att innebära betydande risker för bakslag så länge icke vår inre ekonomi rymmer de naturliga förutsättningarna för en dylik åtgärd.

Kollegium fastslår slutligen, att varje försök att angripa valutaproblemet, sådant det tecknats av motionärerna, till sist måste riktas mot de samhällsekonomiska spörsmålen och att en grundförutsättning för möjligheterna att taga det avgörande steget på valutaområdet torde, som motionärerna framhållit, vara att en naturlig jämvikt skapas inom det ekonomiska livet.

Ur *Stockholms handelskammares* yttrande torde följande få återgivas.

Det råder icke något tvivel om att en sund och internationellt gångbar valuta är ett oumbärligt instrument i en nations ekonomiska utrustning. Allmän valutakonvertibilitet får dock ej betraktas som ett mål i och för sig utan måste växa fram som ett naturligt resultat av intern balans i varje enskilt land. En konvertibilitet genomförd under hänsynstagande till föreliggande risker för bakslag är ägnad att motverka internationella kriser och återställa förtroendet för valutorna, därmed bidragande till ökning av sparatet och av de produktiva investeringarna.

Sterlingområdet intar i valutahänseende en nyckelposition. Vid den brittiska samväldeskonferensen i London i december 1952 diskuterades, som ock berörs i motionen, riktlinjerna för den ekonomiska politiken inom området. Av den försiktigt formulerade kommunikén kan utläsas, att samväldesländerna skall söka föra en ekonomisk politik, som motverkar inflation och pris-
höjningar och i stället verkar för en ökning av produktiviteten och uppbyg-

gandet av ett multilateralt handels- och betalningssystem. Konferensen var enig om betydelsen av att pundet gjordes konvertibelt i förhållande till dollarn och framhöll, att denna skulle kunna genomföras i etapper i den takt, som omständigheterna medgav. Att döma av uttalanden av den brittiske finansministern och andra ledande män torde bakom de försiktiga ordalagen ligga närmast ett åtagande från Storbritanniens sida. Det är därför icke uteslutet, att den brittiska regeringen inom en ej alltför avlägsen framtid kommer att taga de första stegen på vägen mot en valutakonvertibilitet. I själva verket har redan en viss form av konvertibilitet införts i och med att den internationella råvarumarknaden i London öppnats för sterlingområdets råvaror. Förhandlingar pågår om att öppna den även för vissa dollar-råvaror, som bomull, koppar, socker och vete. Vidare tillåtes pundkursen att fritt fluktuera mellan de av Internationella valutafonden godkända gränserna, för att därigenom dess rätta läge i förhållande till dollarn skall kunna fastställas. Dessa åtgärder har kunnat genomföras, sedan den engelska regeringen tack vare en stram penningpolitik, innebärande bl. a. en höjning av räntan, och genom en temporär importbegränsning lyckats under 1952 för första gången sedan kriget uppnå ett mindre överskott i sterlingområdets yttre betalningsbalans. Även andra länder i Europa synes förbereda en övergång till valutakonvertibilitet. Sålunda har Västtyskland nyligen anhängit om valutafondens tillstånd att genomföra samma arrangemang, som vidlagits i fråga om pundet, med fri kursbildning inom de tillåtna gränserna för marken i förhållande till vissa valutor.

Även om den framtida utvecklingen inrymmer så många ovissa moment, att ingenting kan med säkerhet förutsägas därom, är det dock uppenbart, att den uppfattningen blivit alltmer förhärskande inom de ledande handelsnationerna, att den internationella handeln icke kan nå sin fulla utveckling utan en mera allmän valutakonvertibilitet och att mycket starka krafter är i rörelse för att skapa förutsättningar härför. Visserligen kvarstår alljämt ett betydande dollarunderskott — uppskattat till cirka 5 miljarder årligen — för den icke-amerikanska delen av världen. Underskottet kan synas svårt att utjämna, men det är dock uppenbart, att vissa möjligheter härför trots allt föreligger. Detta förutsätter givetvis en ökning av exporten till USA. Å andra sidan har den internationella prisutvecklingen medfört, att åtskilliga varor, som tidigare kunnat köpas billigare från USA, numera kan fås till förmånligare priser från icke-dollarländer. Härigenom har behovet av import från USA minskat. Om länderna utanför dollarområdet vidare skulle kunna tjäna dollarvaluta genom leveranser till underutvecklade områden, inom vilka USA eller Internationella återuppbyggnadsbanken verkställde mera omfattande investeringar inom ramen för respektive hjälpprogram, och om länder, vilkas valutor redan är konvertibla, genom stabiliseringsfonder eller på annat sätt temporärt understödde andra länder, som söker uppnå utbytbart för sina valutor, lär en mera allmän valutakonvertibilitet icke behöva framstå som en orealistisk möjlighet.

Landsorganisationen anför i detta sammanhang följande.

Enligt Landsorganisationens uppfattning medför de ansträngningar, som olika länder för närvarande gör för att nå ett friare system för sina internationella betalningar och få sina valutor växlingsbara mot hårdvalutor, inte risker för Sverige av den art och styrka, som motionärerna säger sig befara. Den svenska valutans ställning är i mycket hög grad beroende av det

engelska pundet. Det är ovisst huruvida pundet i nuvarande läge kan göras konvertibelt utan ett bibehållande eller t. o. m. en skärpning av de brittiska importrestriktionerna, åtminstone gentemot vissa länder. Eftersom Storbritanniens och andra sterlingländers nuvarande importrestriktioner drabbat även Sverige ganska hårt, är det inte troligt att en eventuell övergång från Storbritanniens sida till dollarkonvertibilitet skulle medföra några allvarliga risker för Sverige. Snarare kunde det väntas, att även Sveriges möjligheter att nå konvertibilitet, d. v. s. att göra kronan till en hård valuta, förbättrades. Våra överskott på handeln med Storbritannien skulle ju kunna användas till att utjämna underskotten på handeln med dollarområdet. Motionärernas föreställning om att en övergång av allt flera länder till hårdvalutaområdet medför allvarliga risker för de länder som ligger kvar i mjukvalutaområdet, synes bortse från i sammanhanget väsentliga omständigheter och förefaller, åtminstone för Sveriges vidkommande, inte vara välgrundade.

Om motionärernas tankegångar skall tolkas så, att de förordar en isolerad svensk aktion för att få den svenska kronan fritt växlingsbar mot dollarn, bör denna uppfattning enligt Landsorganisationens mening karakteriseras som verklighetsfrämmande. Samma skäl, som gör det svårt, för att inte säga omöjligt, för Storbritannien att vinna valutakonvertibilitet utan att samtidigt genomföra hårda importrestriktioner, gör även och i ännu högre grad ett svenskt initiativ i denna riktning till ett mycket vågsamt företag. Det kan nämligen befaras, att olika länder skulle söka skaffa sig ett exportöverskott på Sverige, som de sedan skulle kunna växla till dollar. Alternativet för Sveriges del kan då bli antingen en snabb tömning av valutareserven med en utvidgning av importregleringarna som följd eller också en inhemsk deflationspolitik, som bleve oförenlig med kravet på full sysselsättning. Ingetdera av alternativen torde åsyftas av motionärerna.

Med det anförda har Landsorganisationen inte velat avvisa önskemålet om en ekonomisk politik, som leder till en förbättring av den svenska kronans ställning, till en bättre dollarbalans och till en ökning av den svenska valutareserven. Dessa av praktiskt taget alla meningsriktningar omfattade önskemål ligger helt i linje med de allmänna riktlinjer som dragits upp av 1950 års långtidsutredning och till vilka Landsorganisationen tidigare givit sin anslutning. Avsikten har här endast varit att sätta in motionärernas önskemål om den svenska kronans konvertibilitet i ett större sammanhang och att understryka svårigheterna för ett litet land som Sverige att genomföra en sådan åtgärd utan samordning med valutapolitiken i andra länder, främst Storbritannien. Motionärerna förbigår också helt de komplikationer för den europeiska betalningsunionens framtida verksamhet, som stegel till dollarkonvertibilitet från enstaka medlemsländers sida kan leda till.

Vad gäller motionen i övrigt, särskilt den allmänna målsättningen för den ekonomiska politiken, har flertalet av remissinstanserna på väsentliga punkter uttalat sin anslutning till denna. *Kommerskollegium* understryker, att kollegium vid åtskilliga tillfällen framhållit angelägenheten av att undvika olika slag av regleringar inom näringslivet. Det framstår för kollegium som ett allmänt önskemål att dylika anordningar slopas så snart förutsättningar härför föreligger. Kollegium framhåller vidare, att räntan bör återfå sin rörlighet, dock inom sådana gränser att samhällsekonomiska skadeverkningar

icke behöver befaras. Kollegium konstaterar i fortsättningen bl. a. att de hinder för en fortlöpande rationalisering, som exempelvis investeringsavgiften och inskränkningarna i den fria avskrivningsrätten förorsakat, synes ha medfört ogynnsamma verkningar för kostnadsnivån inom produktionen och de svenska företagens möjligheter att konkurrera på världsmarknaden. En omprövning av ifrågavarande åtgärder synes enligt kollegii mening ur dessa synpunkter motiverad.

Sveriges industriförbund har bl. a. uttalat följande.

I den ekonomiska debatten i vårt land ha under de senare åren framträtt å ena sidan en tendens till större enighet om målsättningen men å andra sidan betydande meningsmotsättningar i fråga om medlen. Sålunda torde man numera inom samtliga demokratiska partier liksom även inom näringslivet och på arbetsmarknaden vara ense om att den ekonomiska politikens främsta syften är upprätthållandet av en jämn och god sysselsättning, ett stabilt penningvärde och en kvantitativ och kvalitativ förstärkning av valutareserven. Däremot går åsikterna alltjämt isär i frågan, huruvida det för uppnåendet av dessa syften är mest ändamålsenligt att lita till allmänt verkande medel, eller huruvida tvärtom kvantitativa regleringar och fysiska kontrollåtgärder, stundom i detalj ingripande, alltjämt erfordras för att genomföra den ekonomisk-politiska målsättningen. Trots den liberalisering av handelspolitiken, den åtstramning av kreditpolitiken och den uppluckring av priskontrollen, som successivt genomförts, hyser förbundet den uppfattningen, att statsmakterna underskattat den sanerande och stabiliserande effekten av de allmänt verkande medlen och i motsvarande grad övervärderat de regleringspolitiska instrumenten. Framför allt finner förbundet det olyckligt att riksdagen och riksbanken alltför länge ömsesidigt bundit varandra med avseende å penningpolitiken, med följd att denna icke kunnat smidigt anpassas allteftersom förutsättningarna ändrats genom inflytelser utifrån eller genom förskjutningar av det faktiska läget på den inhemska kreditmarknaden.

— — —
Från olika håll göres gällande, att det nuvarande ekonomiska läget inrymmer ovisshetsmoment av delvis motsatt natur. Å ena sidan anses en risk föreligga, att deflatoriska krafter skall utlösas, å andra sidan befaras, att nya inflatoriska impulser kan uppkomma. Förbundet finner det angeläget understryka, att om det inflatoriska trycket ånyo skulle sätta in här hemma vid en i övrigt oförändrad världskonjunktur, kan orsaken härtill icke sökas däri, att näringslivets investeringar i nuvarande läge skulle ha för stor omfattning. Däremot har de planerade offentliga kapitalinvesteringarna nu nått en sådan storleksordning, att därav kan orsakas nya jämviktsrubbingar inom samhällsekonomin. De planerade offentliga investeringarna står enligt förbundets uppfattning icke i rimlig proportion till kapitalmarknadens verkliga resurser. För att få en bättre avvägning av de offentliga investeringarna är det enligt förbundets mening nödvändigt, att den nuvarande stelhetsen på kapitalmarknaden undanröjes genom att prisbildningen åter sättes i funktion över hela detta fält och att de investerande myndigheterna självmant ålägger sig nödvändig restriktivitet.

För förbundet är det uppenbart, att riktmärket vid valet av de ekonomisk-

politiska medlen i vårt land nu måste bli en elastisk anpassning under vidmakthållande av största möjliga känning med världsmarknaden.

Sveriges naturtillgångar, vår moderna och effektiva produktionsapparat, den svenska tekniken och vår yrkeskunniga arbetskraft borde i och för sig kunna ge vårt land ett gynnsamt utgångsläge i den skärpta konkurrensen, men det är icke tillräckligt med detta. Härutöver fordras, att den inre ekonomien bringas i balans, så att konsumtion och investeringar hålla sig inom ramen av de löpande inkomsterna, respektive det frivilliga sparandet.

Sveriges allmänna exportförening har i sitt yttrande berört frågan om utrikeshandelns frigörande och därvid framhållit följande.

När det gäller den angelägna uppgiften att frigöra vår utrikeshandel från restriktioner av olika slag torde få framhållas, att denna uppgift icke utan mycket tungt vägande skäl bör omhändertagas på ett sådant sätt, att Sverige i särskilda sammanhang, såsom i tull- eller frilistningsfrågor, går miste om förhandlingsvapen, som i ett besvärligt handelspolitiskt klimat svårigen kan undvaras. Vid övervägandet av spörsmål gällande ytterligare liberaliseringsåtgärder på utrikeshandelns område bör man därför enligt föreningens mening icke lämna ur sikte angelägenheten av att kunna säkerställa den svenska exportens positioner i länder, där importrestriktioner av olika slag särskilt kännbart begränsar avsättningen av svenska varor.

Sveriges lantbruksförbund har uttalat, att de synpunkter motionärerna framhållit i vad de avser jordbruket redan i görlig mån tillgodosetts.

Riksförbundet Landsbygdens folk anför, att en rörlig räntepolitik ur jordbrukets synpunkt har både fördelar och nackdelar. En räntehöjning påverkar jordbrukets kostnader i totalkalkylen med ett belopp som på lång sikt uppgår till drygt 100 miljoner kronor per år för en procents räntehöjning. Varje kostnadsökning i kalkylen medför krav på större intäkter, d. v. s. högre priser på livsmedel. Allmän enighet torde dock råda, att oförändrade eller sänkta livsmedelspriser mycket verksamt skulle bidra till stabilisering av lönenivån och öka utsikterna till bibehållen samhällsekonomisk balans.

Svenska bankföreningen har särskilt understrukit nödvändigheten av att det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft förstärkes. Ett fullföljande av en kostnadsanpassande politik måste enligt bankföreningens mening i hög grad vila på en fortsatt penningpolitisk åtstramning. I längden kan emellertid en sådan åtstramning icke bli effektiv, därest icke även en viss rörlighet i räntepolitiken får göra sig gällande. De hittillsvarande erfarenheterna av försöken att nyansera räntan efter det läge, som den restriktiva penningpolitiken framkallat, uppmuntrar till fortsättning på denna väg. En friare marknad av den typ, som i någon mån redan införts på penning- och valutamarknaderna, skulle icke heller här medföra några nackdelar på längre sikt. Den skulle, om anspråken på kapitalmarknaden från det offentliga sida samtidigt begränsas i enlighet med vad situationen bjuder, tvärtom bidra till att på ett smidigt men ändå verkningsfullt

sätt, med all sannolikhet utan större räntestegringar, uppnå de mål för den ekonomiska politiken som i dag måste uppsättas, om icke uppenbara och alltför stora risker skall tagas.

Kooperativa förbundet erinrar om att förbundets styrelse i ett flertal yttranden och skrivelser framfört synpunkter och förslag rörande den ekonomiska politiken, i vilka friare linjer förordats. Investeringsavgiften bör enligt förbundet snarast slopas och begränsningarna i den fria avskrivningsrätten upphävas. Slutligen understrykes betydelsen av att vid sidan av andra åtgärder en rörlig ränta utnyttjas som medel i kreditpolitiken.

Tjänstemännens centralorganisation uttalar, att även om organisationen principiellt kan instämma i att en omställning av den ekonomiska politiken i riktning mot friare linjer i sig själv är önskvärd så synes det nuvarande ekonomiska läget inte innebära att den härför lämpliga tidpunkten är inne.

Landsorganisationen framhåller sammanfattningsvis som sin uppfattning, att de av motionärerna rekommenderade riktlinjerna för den ekonomiska politiken, vilka skulle innebära att samhällets inflytande över bl. a. investeringsverksamheten, prusbildningen och kapitalmarknaden starkt försvagades eller helt eliminerades, knappast kan väntas leda till de resultat, som motionärerna själva åsyftar: valutakonvertibilitet, hög sysselsättning och bevarat penningvärde. Snarare kunde man i dagens läge vänta sig, att nya balansrubbningsar, kostnadsstegringar och därmed ett försämrat konkurrensläge för den svenska industrien bleve följden. Därutöver önskar Landsorganisationen understryka, att samhället inte kan avveckla de återstående regleringarna utan att avhända sig möjligheten att förverkliga målsättningarna för den ekonomiska politiken såsom dessa angetts i långtidsprogrammet och årets finansplan. Det kan även befaras, att en avveckling av pris- och hyreskontrollen skulle beröva löntagarna skyddet av deras reallöner, vilkas bevarande under innevarande år praktiskt taget helt blir beroende av att prisnivån kan hållas stabil.

Utskottet.

I Kungl. Maj:ts förevarande proposition föreslås en förlängning för tiden 1 juli 1953 till och med den 30 juni 1954 av den provisoriska lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning. Någon ändring av det nuvarande maximalbeloppet för sedelutgivningsrätten har icke föreslagits av departementschefen. Utskottet har icke någon erinran mot att lagstiftningen förlänges i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd som ett resultat av pågående utredning i ämnet. Utskottet tillstyrker alltså bifall till propositionen.

Utskottet har ansett sig i anslutning till handläggningen av den föreliggande propositionen samt de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 höra

upptaga frågan om riktlinjerna för den ekonomiska politiken, särskilt i vad de avser den fortsatta valuta- och penningpolitiken.

Utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden har under årets första månader i stort sett inneburit en fortsättning av de tendenser, som förelåg under senare delen av 1952. En mindre ökning, i runt tal 50 miljoner kronor, i affärsbankernas utlåning till allmänheten har visserligen ägt rum under första kvartalet, men samtidigt ökade inlåningen med något över 200 miljoner kronor. Någon större otillfredsställd överskottsefterfrågan på bankkrediter synes icke för närvarande föreligga. De likviditetskvoter, som uppställdes i kreditöverenskommelsen mellan riksbanken och affärsbankerna, har dock alltså icke uppnåtts frånsett enstaka undantag. För riksbankens transaktioner under den hitills förflutna delen av året har en redogörelse lämnats i utskottets utlåtande nr 16, vartill hänvisas.

Läget på kapitalmarknaden är alltså tämligen stramt. I synnerhet har de kommunlån, som emitterats, mött ett svalt intresse och blivit fulltecknade först efter ganska lång tid. Likaså är det förenat med svårigheter att i marknaden erhålla bottenlån för nybyggda fastigheter.

De problem, som penningpolitiken kommer att ställas inför under året, sammanhänger i första hand med den förutsedda minskningen i valutareserven och det ökade statliga lånebehovet. Innan utskottet ingår på dessa problem, vill utskottet något beröra det aktuella konjunkturläget. Det synes som om hitintills icke framkommit något som i väsentlig mån strider mot den allmänna konjunkturuppfattning, som framlades vid årsskiftet i nationalbudgeten och finansplanen. Läget kan därför alltså betecknas som på kort sikt tämligen stabilt med vissa depressiva inslag, för vilkas förstärkning farhågorna dock synes vara mindre nu än vid årsskiftet. Pris- och inkomststabiliseringen fortsätter, och sysselsättningen ligger på en hög nivå. En viss stegring i arbetslösheten har dock ägt rum. Det procentuella antalet arbetslösa i fackförbunden uppgick sålunda i januari 1953 till 4,6 procent och i februari 1953 till 3,9 procent. Motsvarande värden föregående år var 2,9 resp. 2,8 procent. Det bör dock erinras om att arbetslösheten under de ifrågasvarande månaderna var exceptionellt låg 1952 liksom 1951. Ökningen av arbetslösheten, som delvis synes vara av säsongmässig natur, är nästan helt koncentrerad till den manliga arbetskraften, särskilt byggnadsarbetare. Minskningen i sysselsättningen föregående år drabbade däremot industrier med stort antal kvinnliga anställda, bl. a. textilindustrin. Emellertid synes ökningen av arbetslösheten — bortsett från den säsongmässiga — ändå vara så måttlig, att en nämnvärd stegring av sysselsättningen sannolikt skulle utgöra en tendens till översysselsättning.

En nedgång i industriens investeringsvilja konstaterades vid en av kommerskollegium i oktober 1952 företagen undersökning. Denna tendens synes ha fortsatt, vilket bekräftas av nedgången i industriens ansökningar om byggnadstillstånd; under januari—februari 1953 uppgick dessas värde till

24 miljoner kronor mot 63 miljoner föregående år under samma månader. I detta sammanhang kan också nämnas, att sänkningen av verkstadsindustriens orderstockar fortsätter. Den viktigaste orsaken till den markanta nedgången i industriens investeringsvilja torde vara det senaste årets allmänna konjunkturavmattning med dess försämrade avsättningsmöjligheter och ökade ovisshet inför framtiden.

Det höga kostnadsläget i förening med förväntan om ett framtida prisfall torde också verka återhållande på den aktuella investeringsbenägenheten. Man får heller icke bortse från den investeringshämmande effekten av kreditrestriktionerna och investeringsavgiften.

Enligt den prognos för bytesbalansens utveckling under 1953 som framlades i årets nationalbudget skulle ett underskott om 425 miljoner kronor uppkomma. Reviderade beräkningar visar, att underskottet torde komma att röra sig omkring 300 miljoner kronor. Vid uppgörandet av dessa kalkyler har man utgått från att importvolymen skulle bli oförändrad och exportvolymen öka med ett par procent. Den huvudsakliga anledningen till underskottet utgör sålunda Sveriges försämrade »terms of trade». Det antas att index för Sveriges »terms of trade» under 1953 kommer att i genomsnitt ligga vid 96 (1948 = 100). Som jämförelse må nämnas att detta index sjönk från 113 under första kvartalet till 92 under fjärde kvartalet 1952.

Valutarens utveckling ger anledning till oro särskilt med hänsyn till att 1954 enligt en vanlig bedömning rymmer ganska betydande depressiva risker i den internationella ekonomien. Utskottet vill, särskilt ur sysselsättningspolitiska synpunkter, framhålla betydelsen av en större och bättre sammansatt valutarenserv. Utskottet förutsätter också att valutautvecklingen följes med uppmärksamhet och att lämpliga åtgärder kommer att övervägas för att förminska valutautströmningen. Det är uppenbart att en restriktiv kreditpolitik härvid är av betydelse: en försämrad likviditet inom industrien och handeln kan antas både stimulera till större exportansträngningar och försvåra importen.

I de båda motionerna I:300 och II:374 framhålles vikten av att valuta-reserven ökas även med hänsyn till möjligheten av att valutorna, särskilt pundet, göres fritt växlingsbara. Utskottet delar denna uppfattning även om utskottet för sin del utgår från att en lösning av konvertibilitetsfrågan torde dröja förhållandevis lång tid. Det torde böra observeras, att sedan motionerna framlades beslut — f. ö. under engelsk medverkan — fattats om förlängning av den europeiska betalningsunionen till den 30 juni 1954. Bl. a. på grund av att en konvertibilisering, när den genomförs, sannolikt kommer att företagas samtidigt genom en överenskommelse, i vilken Sverige bör vara berett att deltaga, kan det antagas, att påfrestningarna på våra valutareserver icke blir större än att de kan uthärdas. På längre sikt är det uppenbart, att en allmän konvertibilisering ur svensk synpunkt med hänsyn sär-

skilt till utrikeshandelns länderfördelning bör hälsas med tillfredsställelse. De åtgärder som i motionerna föreslås till stärkande av valutareserven, nämligen upphävande av återstående kvantitativa regleringar, synes emellertid utskottet knappast i och för sig ägnade att tillgodose önskemålet. Det synes utskottet mycket osannolikt, att den önskade förstärkningen av valutareserven skulle kunna uppnås genom återstående regleringars upphävande.

Utskottet övergår härefter till att behandla riktlinjerna för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Därvid vill utskottet till en början understryka, att målsättningen för riksbankens strävan i fortsättningen såsom under 1952 bör vara att upprätthålla ett stabilt penningvärde. Utskottet förutsätter att detta kan ske utan att svåra sysselsättningsrubbnings blir följden. Utskottet uppmärksammar härvid även den förändrade inriktning av resursernas användning, som ökningen i bostadsbyggandet och de statliga investeringarna i vägar och dylikt kommer att innebära.

Den samlade investeringsvolymens visserligen måttliga stegring och i synnerhet den ökade andelen av bostadsbyggandet och offentliga investeringar skulle utan tvivel ställa den ekonomiska politiken inför mindre svårlösta problem om samtidigt det personliga sparandet kunde förväntas stiga i mera betydande omfattning. I detta hänseende var utvecklingen under 1952 gynnsam. En av allt att döma betydande ökning av det personliga sparandet ägde rum och bidrog därmed samtidigt till en minskning av efterfrågan på vissa konsumtionsvaror. En lika stor ökning av sparandet torde visserligen icke vara att vänta under 1953, men vid en fortsatt stabilisering av penningvärdet och sysselsättningen bör det personliga sparandet åtminstone kvarstå på 1952 års nivå och även kunna öka något. Utskottet vill understryka vad utskottet vid flera tillfällen tidigare framhållit rörande betydelsen av att det personliga sparandet ökas på bred front och att vid den ekonomiska politikens avvägning olika åtgärders inverkan på sparviljan ägnas uppmärksamhet.

Även om det är troligt att läget på arbetsmarknaden blir sådant, att en statlig investeringsexpansion kan äga rum utan att ge upphov till inflatoriska störningar, är det därmed icke sagt, att det också finns ett utbud på kreditmarknaden som är så stort att det kan tillgodose det statliga upplåningsbehovet. Det senare kan under budgetåret 1953/54 med stöd av beräkningarna i årets statsverksproposition uppskattas till i runt tal 2 000 miljoner kronor; driftbudgetens underskott uppgår i denna beräkning till ca 50 miljoner, vartill kommer ett upplåningsbehov om ca 500 miljoner i samband med regleringen av kommunalskattebetalningarna från riksgäldskontoret, medan kapitalbudgetens lånebehov beräknas till 1 490 miljoner, om hänsyn tages även till rörliga krediter och beräknad äldre anslagsförbrukning.

Normerna för den statliga upplåningen bör enligt utskottets mening sökas

i de realekonomiska kriterierna. Om det skulle visa sig att det statliga utgiftsöverskottet icke skulle kunna täckas genom lån på marknaden behöves sålunda detta i och för sig icke inge allvarligare betänkligheter. Därest risken för nya inflatoriska störningar skulle komma att bedömas som allvarligare än för närvarande är fallet, kan det emellertid bli nödvändigt att taga den statliga investeringsexpansionen under omprövning. Utskottet utgår ickså från att under angivna förutsättning så sker och vill framhålla att en viss flexibilitet föreligger i kapitalbudgetens utgifter. Den statliga upplåningens följder bör sålunda ägnas nödig uppmärksamhet och får bedömas med hänsyn till sina verkningar på priser, sysselsättning och handelsbalans.

Särskilt med hänsyn till den väntade statliga upplåningen är det av vikt att den hittills bedrivna kreditpolitiken fullföljes. Den likviditetsökning i bankerna som blir en följd av statlig upplåning i dessa bör enligt utskottets mening icke få bilda underlag för någon kreditexpansion från bankernas sida. Bankerna bör i stället målmedvetet eftersträva att stärka sin likviditet i enlighet med vad som förutsatts vid kreditöverenskommelsen och inom ramen för denna främst tillgodose sådana investeringsbehov vilka kan vidmakthålla och effektivisera produktionen samt stärka konkurrensförmågan på de internationella marknaderna. Utskottet finner sålunda för sin del, att några uppmjukningar i gällande kreditrestriktioner icke bör ifrågakomma utan att den hittills förda kreditpolitiken bör fullföljas konsekvent.

De riktlinjer, efter vilka den ekonomiska politiken i vårt land bedrives, utgör en förening av generella metoder av finans- och penningpolitisk natur samt speciella regleringar. I de likalydande motionerna I:300 och II:374 har riktats kritik mot olika slag av regleringar, vilka ingår såsom led i den hittills förda ekonomiska politiken. Motionärerna anser, att en övergång till ett smidigare, rörligare och friare system skulle ge förutsättningar för växande produktion och därmed för ett stigande välstånd för alla. En omprövning av den ekonomiska politiken i riktning mot friare linjer anses därför nödvändig. Omprövningen skulle avse en avveckling av kvarstående regleringar och extraskatter samt vidare upptaga frågan om anlitande av mera generellt verkande medel samt en begränsning av statsgifterna.

Utskottet vill för sin del erinra om att utskottet redan i utlåtande nr 27 vid föregående års riksdag framhöll, att en övergång till att i största möjliga utsträckning begagna generella metoder i den ekonomiska politiken i och för sig är önskvärd. Denna uppfattning delas av praktiskt taget samtliga av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över motionerna. Utskottet vill också understryka, att målet framdeles bör vara att med tillämpning så långt möjligt av generellt verkande ekonomisk-politiska medel uppnå och vidmakthålla samhällsekonomisk balans. Utskottet är emellertid icke berett att i dagens läge tillstyrka, att de nuvarande ekonomiska regle-

ringarna omedelbart avskaffas. Vid bedömningen av denna fråga fäster utskottet särskilt avseende vid att risker fortfarande kan föreligga för ett återuppflammande av inflatoriska tendenser, vilket skulle kunna äventyra den stabiliseringspolitik som föres. Enligt utskottet bör man med viss försiktighet och i takt med det ekonomiska lägets förbättring avskaffa eller uppmjuka förefintliga regleringar inom samhällsekonomin. Prövningen härav bör föregås av omsorgsfulla överväganden och ske från fall till fall. Vad särskilt gäller den direkta investeringskontrollen, som för närvarande torde vara begränsad till byggnadsregleringen, förefaller det utskottet rätt klart, att denna förlorar i betydelse som ekonomisk-politiskt instrument, när det gäller att motverka expansionstendenser på investeringsområdet i samma mån som investeringsbenägenheten inom företagssektorn på grund av konjunkturavmattningen minskas. Motivet för en fortsatt byggnadsreglering är väsentligen utjämningen av säsongväxlingarna inom byggnadsindustrien.

Bedömningen av föreliggande frågor får ske mot bakgrunden av den målsättning, som uppsatts för den ekonomiska politiken: full sysselsättning med bevarat penningvärde. De problem, som sammanhänger därmed, är fortfarande föremål för särskild offentlig utredning, men utskottet anser sig liksom föregående år böra särskilt understryka, att denna målsättning måste ställa helt andra krav på en aktiv ekonomisk politik från samhällets sida än som varit fallet under tidigare skeden av den ekonomiska utvecklingen.

Med vad utskottet sålunda anfört torde de föreliggande motionerna få anses besvarade. Utskottet är sålunda icke berett att tillstyrka bifall till motionärernas hemställan om avlåtelse av skrivelse till Kungl. Maj:t i av motionärerna angivet syfte.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken; 3) anse de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 besvarade genom vad utskottet ovan anfört och under punkt 2) hemställt.

Stockholm den 28 april 1953.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, Fahlander, Mogård, Werner, De Geer, Johannesson och Nordenson,

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Schmidt, Nilsson i Landskrona, Sköldin, Gustafson i Göteborg, Johansson i Kalmar, Jönsson i Rosshol och Nordqvist i Karlskoga.

Reservation

av herrar *Ewerlöf, De Geer, Nordenson, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka anse, att utskottets utlåtande borde ha följande lydelse.

Utskottet.

Den alltmer påtagliga dämpning av överkonjunkturen, som kännetecknade utvecklingen under år 1952, har karakteriserat läget även under den hittills förflutna delen av innevarande år. Samma faktorer som åvägabragt vändningen från den tillspetsade högkonjunkturen, nämligen den långsammare takten i rustningarna, råvaruprisernas begynnande tillbakagång och den i flertalet länder vidtagna penning- och kreditpolitiska åtstramningen i inflationsdämpande syfte, är alltså verksamma. Det internationella läget kännetecknas emellertid av viss stabilitet i fråga om produktionen, medan prisutvecklingen för råmaterial och grosshandelsvaror företer en allmän nedgång, vilken i fråga om några varuslag är påfallande stor. Inför de ovissa framtidsutsikterna iakttages på köparhåll en försiktig återhållsamhet, vilken bland annat lett till krympning av världshandeln och betydande fall i fraktsatserna.

Situationen kompliceras av världens uppdelning i separata valutaområden, mellan vilka handeln och varuutbytet blott med avsevärda svårigheter kan upprätthållas. Därtill kommer, att den ekonomiska hjälpen från Amerikas förenta stater successivt reducerats. Ett amerikanskt bidrag till dollarbristens avhjälpande kan i fortsättningen huvudsakligen väntas i form av rustningshjälp genom militära beställningar i Europa. På sistone tillkännagivna planer syftar till ytterligare nedskärning av dollarstödet utöver tidigare genomförda minskningar. För att i detta läge möjliggöra balans på en hög nivå i handeln och betalningarna mellan dollarområdet å ena sidan och Europa med valutatekniskt anslutna länder å den andra har intensifierade ansträngningar att förbättra valutaställningen gjorts bland annat i sterlingområdet och Västtyskland. Därmed åsyftas att lägga grunden till en om också begränsad konvertibilitet.

För att öka valutareserven har man dels tillgripit restriktioner på importen och särskilda stödåtgärder för exporten, dels och i stigande omfattning fallit tillbaka på klassiska penningpolitiska medel i efterfrågemin-

kande och kostnadsnedpressande syfte. Uppenbart är att i de länder, där mera anmärkningsvärda resultat nåtts, dessa senare generella medel använts med särskilt eftertryck. Även om den formella övergången till konvertibilitet skulle komma att dröja, betyder inte desto mindre strävandena att nå detta mål, att balans i betalningarna mellan dollarländerna och övriga valutaområden successivt måste åvägbringas under en övergångsperiod för att därefter på ett naturligt sätt kunna vidmakthållas. En bjudande nödvändighet är under alla förhållanden att få priser som är konkurrensdugliga även på den amerikanska marknaden. Det vill synas utskottet, att fortsatt hård, måhända skärpt konkurrens är att räkna med på de internationella marknaderna, vilket icke kan undgå att påverka våra egna ekonomiska framtidsutsikter. De ändrade betingelserna för vårt lands utrikeshandel visade sig redan föregående år i en markant försämring av förhållandet mellan export- och importpriser, innebärande kraftiga prisfall på exportvarorna men blott mindre nedjusteringar av importpriserna. För innevarande år förutses bytesbalansen efter reviderade beräkningar utmynna i ett underskott av omkring 300 miljoner kronor. Valutareservens utveckling ger därför anledning till oro. Inte minst gäller detta den »fria» guld- och dollarreserven, vilken i rådande internationella läge måste tillmätas särskild vikt. Utskottet vill ånyo understryka betydelsen av en större och bättre sammansatt valutareserv samt förutsätter, att valuta-utvecklingen följes med uppmärksamhet. Särskilt med hänsyn till möjligheten av att, såsom framhålles i de båda motionerna I: 300 och II: 374, andra valutor t. ex. pundet och den tyska marken efter hand göres fritt växlingsbara, är en större valutareserv erforderlig. Ehuru man icke helt kan utesluta möjligheten av skärpta importrestriktioner i de länder, som strävar efter att göra sina valutor konvertibla, tyder nyligen vidtagna utökningar av frilistningen i England och Västtyskland snarare på intensifierade ansträngningar från dessas sida att söka vinna avsättning för en större export, varigenom den svenska valutareserven även på längre sikt kan komma att få vidkännas ökade påfrestningar genom den skärpta konkurrensen såväl hemma som utomlands. Utskottet finner det därför angeläget att understryka vikten av en tillräcklig svensk exportvolym till priser, som är konkurrensdugliga på de alltmer hårdnande exportmarknaderna. Endast härigenom skapas förutsättningar att förverkliga den ökning av valutareserven som ingår som nödvändig förberedelse för ett svenskt deltagande i återställandet av en mera allmän valutakonvertibilitet. Även ur sysselsättnings- och krisberedskapssynpunkt är det av vikt att hålla en betryggande valutareserv. Brist på internationella betalningsmedel skulle nämligen i en depressionsperiod försvåra den import, som är nödvändig bland annat för igångsättandet och bedrivandet av offentliga arbeten, och därför betyda en försvagning av möjligheterna att framdeles föra en rationell krisbekämpande politik.

De gångna årens erfarenheter har ådagalagt det nära samband som råder mellan de yttre betalningsförhållandena och den inre stabiliteten i ekonomin. När nu världsmarknadspriserna går tillbaka, träder verkningarna av de sista årens betydande inhemska pris- och lönestegringar i dagen på ett fullt tydligt sätt. Den höga kostnadsnivån har i nuvarande läge blivit en faktor, som över lag försvårar avsättningen och som därigenom håller tillbaka produktionen. Under den del av innevarande år som kan överblickas utvisar produktionen också en i stort sett mindre tillfredsställande utveckling. Under januari månad var produktionsindex för hela industrien 202 mot 205 samma månad 1952. Februariindex i år var 204 mot 207 i fjol. Vad de särskilda branscherna beträffar är produktionen jämförelsevis väl hävdad inom malmbrytning och typiska konsumtionsvaruindustrier, medan den skärpta internationella konkurrensen alltmer sätter sin prägel på andra grenar av vår industri. Under januari innevarande år var sysselsättningen inom verkstads- och manufakturbranscherna 8 procent lägre än ett år tidigare. Mest framträdande är nedgången på järn- och metallmanufaktur samt elektrisk industri, som rapporterar 14 procents minskning av sysselsättningen. Inom järn- och metallmanufaktur var orderingången januari—februari 1953 36 procent lägre än under samma månader i fjol. För mekaniska verkstäder och gjuterier var den på motsvarande sätt beräknade minskningen 28 procent och för den elektriska industrien 25 procent. Särskilt inom järn- och metallmanufaktur föreligger en markerad nedgång i exportorderna, medan minskningen av orderstocken inom andra områden av verkstadsindustrien är tämligen jämnt fördelad på export och hemmamarknad. Härvid är att märka att den utländska konkurrensen givetvis ingalunda begränsar sig till exporten utan även gör sig starkt kännbar på hemmamarknaden. Inom flertalet verkstadsföretag har höga kostnader och pressade försäljningspriser starkt nedsatt lönsamheten. De förändrade konjunkturbedömningar, som har sin bakgrund i ovan angivna och andra omständigheter av samma art, avspeglas också i det förhållandet att industriens anspråk på byggnadstillstånd starkt minskats.

Inom flera andra länder, med vilka Sverige har livliga kommersiella förbindelser, har tiden kring årsskiftet kännetecknats av återhämtning i konjunkturen vid stabil eller fallande prisnivå, samtidigt som produktionen stigit. Tyvärr kan man nu icke bortse från möjligheten av att en spänning kan uppstå mellan utlandskonjunkturen och det ekonomiska förloppet i vårt land. I nuvarande situation knyter sig risken framför allt därtill, att vårt höga kostnadsläge skall i viss mån beröva oss delaktigheten i en i övrigt hävdad världskonjunktur.

En elastisk anpassning av vår egen inre ekonomi under ständig och nära kännning med utvecklingen i andra för oss ekonomiskt viktiga länder skulle i alltjämt rådande, i stort sett goda internationella konjunktur vid konkurrenskraftig svensk produktion garantera god efterfrågan på våra export-

produkter och stimulans till fortsatt lugn produktionsstegring med bevarad god sysselsättning. Vad vi efter de senaste inflationsåren nu främst behöver är en konsoliderings- och saneringsperiod, som ger näringslivet andrum, så att produktiviteten och effektiviteten får tillfälle inhämta det försprång, som kostnadsutvecklingen fått. Medelst nya köpkrafttillskott, som ställas till marknadens förfogande genom den statliga budgetpolitiken och penningpolitiken, kan naturligtvis en vikande sysselsättning inom exportindustrin för en begränsad tid motvägas, men risken är att man därvid överskrider gränsen mellan den fulla och den överfulla sysselsättningen och åter hamnar i ett sådant för stabiliseringspolitiken ödesdigert läge, som rådde exempelvis 1951.

En kostnadsanpassande politik måste enligt utskottets mening vila på fortsatt stram penningpolitik. I likhet med fullmäktige i riksbanken anser utskottet, att det bör ankomma på riksbanken att taga det direkta ansvaret för penningpolitikens utformning. Utskottet vill dock understryka, att i längden kan en stram penningpolitik varken bli tillräckligt effektiv eller smidig genom kreditrestriktioner av nuvarande slag. Härför erfordras en viss rörlighet i räntepolitiken. En sådan skulle med bibehållen knapphet i den samlade penningtillgången medge större smidighet i kreditgivningen och bättre sovra låneanspråken efter räntabilitetssynpunkter. Beträffande verkningarna av en sådan räntepolitik i övrigt hänvisas till de synpunkter, som framförts i reservationen till bankoutskottets denna dag avgivna dechargeutlåtande.

Med den här förordade penningpolitiken skulle bättre förutsättningar föreligga för en kostnadsanpassning, som skulle höja konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter för det svenska näringslivet. Vad det närmast gäller, är att i ökad grad söka utnyttja de balansskapande krafter, som utlösas genom växelspelet mellan tillgång och efterfrågan på fria marknader. Detaljregleringar hämmar en utveckling i sådan riktning. Enligt utskottets mening kan de detaljregleringar, som var för sig i annat sammanhang underställes riksdagens prövning, i stor utsträckning undvaras i en marknadsekonomi som styrs på sätt utskottet förordar. Detta gäller först och främst byggnadsregleringen och priskontrollen. Efter hand skapas härigenom också förutsättningar att upphäva återstående regleringar. Med vårt lands naturtillgångar, dess moderna och effektiva produktionsapparat, dess höga teknik och dess yrkeskunniga arbetskraft, som allt bidrar till den höga svenska produktiviteten, är det sannolikt, att den erforderliga kostnadsanpassningen skulle kunna äga rum i ett fritt marknadssystem utan att ens temporärt försämra de reala levnadsbetingelserna, medan på något längre sikt förbättringar, som eljest icke är att påräkna vid en stagnerande produktion, skulle inställa sig.

Utskottet har emellertid observerat riskerna för att den penningpolitiska ramen kan komma att sprängas till följd av den starka försämring, som

inträtt i det statliga budgetläget. Enligt de beräkningar, som företetts i statsverkspropositionen, kan det statliga lånebehovet för budgetåret 1953/54 uppskattas till i runt tal 2 000 miljoner kronor, varav 50 miljoner kronor kassamässigt sett är att hänföra till driftbudgetens underskott, 500 miljoner kronor till nettoutbetalningar av kommunalskattemedel och 1 490 miljoner kronor till kapitalbudgetens lånebehov, om hänsyn tas till rörliga krediter och äldre anslagsförbrukning. Detta lånebehov är så stort att det tillhoppa med övriga, ofrånkomliga anspråk uppenbarligen överstiger kapitalmarknadens nuvarande resurser. Utskottet anser — ur de synpunkter av allmänekonomisk och penningpolitisk natur det har att företräda — detta synnerligen allvarligt.

Mot bakgrunden av det i det föregående redovisade stora statliga upplåningsbehovet ligger det särskild vikt på att det personliga sparandet ökas. Den första och viktigaste förutsättningen för att så skall kunna ske är att penningvärdet stabiliseras. En fortgående inflation har, såsom erfarenheten visar, en i högsta grad menlig inverkan på sparviljan genom den minskning av sparandets värde, som därav blir följd. En liknande inverkan har en alltför hård beskattning. Av betydelse för sparviljan blir slutligen även sparandets avkastning. Till samtliga dessa faktorer måste hänsyn tagas vid utformningen av sparsamhetsfrämjande åtgärder. Utskottet finner det påkallat att såväl de mera generella förutsättningarna som speciella åtgärder för den nödvändiga ökningen av det enskilda sparandet ständigt ägnas aktivt intresse.

Under de senaste åren har vissa extra pålagor tillkommit uteslutande i uppgivet stabiliseringssyfte och utan någon fiskalisk motivering. Enligt utskottets mening har dessa i nuvarande ändrade konjunkturläge, när den privata investeringslusten gått starkt tillbaka, förlorat sitt berättigande och framstår som skadliga med hänsyn till deras inflytande på näringslivets konkurrensförmåga. Särskilt investeringsavgiften, som under sin återstående giltighetstid kan beräknas i allt högre grad hämma de privata investeringarna, bör ofördröjligen avskaffas.

Vad härefter angår frågan om kapitalmarknaden och det statliga lånebehovet samt riktlinjerna för den penning- och kreditpolitik, som bör föras, får utskottet anföra följande. Målsättningen för riksbankens verksamhet måste vara att inte endast på kort utan även på lång sikt föra en sådan politik, att kronans inre och yttre värde kan bevaras. Därvidlag är det av största betydelse, att icke större krav reses på de tillgängliga resurserna än det finns utrymme till. Därest efterfrågan på kapital tillåtes överstiga tillgången på sparmedel, visar efterkrigstidens erfarenheter, att ogynnsamma verkningar i olika hänseenden blir följd, även om dessa uppenbarar sig först över en något längre tidsperiod. Kapitalefterfrågan har vid flera tillfällen under efterkrigsåren överstigit tillgången på löpande sparmedel med därav följande ödesdiga konsekvenser för penningvärdet, varför det är angeläget

att utvecklingen icke tillåtes taga samma vändning även nu. Av det sagda framgår, att de statliga utgifterna icke får låsas vid för hög nivå, utan att en sådan flexibilitet i utgifterna vidmakthålles, att dispositionen av vissa anslag kan anpassas till föreliggande finansieringsmöjligheter på kapitalmarknaden.

Vid dispositionen av de befintliga resurserna på kapitalmarknaden är det angeläget, att avvägningen mellan offentliga och privata investeringar beaktas utifrån de synpunkter utskottet tidigare anfört om nödvändigheten att stärka näringslivets konkurrenskraft. Detta torde icke kunna ske utan fortsatt rationalisering och utbyggnad framför allt av exportnäringarna.

Den synpunkten har anförts, att det av hänsyn till en befarad arbetslöshet är påkallat att utvidga de offentliga investeringarna. Allvarligare sysselsättningsrubbningsrubbningar är emellertid knappast nu att vänta annat än i sammanhang med skärpta avsättningssvårigheter till följd av bristande konkurrenskraft genom för höga priser och kostnader. En på så sätt uppkommen arbetslöshet kan naturligtvis motverkas genom ökad statlig verksamhet. Riskerna härmed är emellertid, att den nödvändiga anpassningen till världsmarknadsläget ytterligare försvåras till följd av finansieringen av de ökade statliga utgifterna, varigenom på något längre sikt en bestående lösning av arbetslöshetsproblemet icke nås. Även om vid rådande i stort sett stabiliserade internationella prisnivå nya prisstegringar icke skulle utlösas inom landet till följd av den statliga utgiftsexpansionen, skulle den relativa konkurrenskraften inte desto mindre kunna försvagas på grund av utvecklingen utomlands, varigenom resultatet endast bleve nya arbetslösa i stället för dem som absorberats av den utvidgade statsverksamheten. Sysselsättningen torde kunna upprätthållas utan särskilda offentliga stödåtgärder, om det enskilda näringslivet kan hävda sig i konkurrensen och produktionen åter kan fås att stiga i lugn och jämn takt. Utskottet vill därför framhålla vikten av att den ekonomiska politiken utformas på ett sådant sätt att näringslivets behov av krediter för ofrånkomliga investeringar och rationaliseringar vinner beaktande inom det givna kreditutrymmet.

Därest den statliga utgiftspolitikerna på sätt som utskottet i det föregående förordat kommer att bedrivas så, att en ny köpkraftsexpansion undviks, underlättas i hög grad riksbankens uppgift att föra en balansskapande penning- och kreditpolitik. Det bör då bli möjligt att med en inom relativt små marginaler rörlig ränta åstadkomma jämvikt över hela fältet utan diskrimineringar mellan skilda låneändamål. Genomföres en sådan penning- och kreditpolitik, samordnad med en sund och till konjunkturutsikterna anpassad statlig investeringspolitik, bör avgörande steg kunna tagas att successivt avveckla nu bestående regleringar.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till

känna vad utskottet ovan anført i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken; 3) anse de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 besvarade genom vad utskottet ovan under punkt 2) hemställt.

Sedan utskottet justerat utlåtande nr 17, har till utskottet från *fullmäktige i riksbanken* den 6 maj 1953 inkommit följande skrivelse:

»Med skrivelse den 17 april 1953 har Bankoutskottet till fullmäktige i riksbanken överlämnat utdrag av protokoll den 16 april 1953 enligt vilket utskottet hemställer, 'att fullmäktige till utskottet snarast inkommer med sina synpunkter på den framtida penningpolitiken'. Med anledning härav få fullmäktige anföra följande.

Erfarenheterna ge vid handen, att man torde kunna ifrågasätta värdet och lämpligheten av penningpolitiska programförklaringar. Fullmäktige avse härmed icke en diskussion av penningpolitikens mål, varom enighet torde föreligga. Detta mål kan uttryckas på olika sätt och göras till föremål för detaljerade utläggningar och förklaringar, men i korthet torde målet för riksbankens politik kunna formuleras sålunda: en stabilt penningvärde med en tillfredsställande valuta-reserv och en hög och jämn sysselsättning. Fullmäktige utgå från att hemställan inte avser ett utvecklande av dessa synpunkter utan vilja endast tillägga beträffande denna fråga, att valuta-reserven för närvarande inte kan anses tillräcklig. Strävandena att söka förbättra den böra sålunda fortsätta, då en stark valuta-reserv är en av förutsättningarna för att vi över huvud skola nå inre och yttre ekonomisk balans. För en gynnsam utveckling av valuta-reserven är det av vikt, att vårt internationella konkurrensläge förbättras.

Tvivlet på nyttan av penningpolitiska programförklaringar avser i stället uttalanden angående de medel, med vilka man vill uppnå det angivna målet för penningpolitiken. Riksbanken har under det senaste decenniet ofta gjort uttalanden i dessa frågor, varefter riksdagen givit mer eller mindre detaljerade direktiv för riksbankens penningpolitik. Diskussionerna om medlen ha tyvärr alltför ofta blivit huvudsaken, vilket haft till följd att själva målet kommit i bakgrunden.

Fullmäktige anse det emellertid angeläget, att riksbankens handlingsfrihet vid handhavandet av penningpolitiken icke beskäres genom direktiv rörande detaljutformningen av politiken. Denna handlingsfrihet är så mycket mer motiverad som det icke är möjligt att månader i förväg kunna förutse, vilka åtgärder på exempelvis kreditmarknaden som kunna bliva erforderliga. Läget är underkastat ständiga förändringar, och åtgärder, som vid en viss tidpunkt framstå som väl motiverade, kunna endast ett par veckor senare vara mer eller mindre — kanske helt — otjänliga. Det är vidare givet, att penningpolitiken och den allmänna ekonomiska politiken böra samordnas.

Om dagens ekonomiska läge skulle kunna karakteriseras som hög ekonomisk aktivitet utan direkt inflationistiskt tryck, ha fullmäktige emellertid ansett, att det fortfarande är inflation och ej deflation som är det verkliga hotet mot den ekonomiska balansen. Även om man skulle kunna tala om en normalisering av konjunktursituationen till läget före utbrottet av fientligheterna i Korea, ändrar detta icke fullmäktiges bedömning av det nu rådande läget.

Utifrån denna bedömning av läget ha fullmäktige i yttrande den 19 mars 1953 över av Bankoutskottet remitterade motionerna I: 300 och II: 374,

angående omprövning av den ekonomiska politiken i riktning mot friare linjer, anfört bl. a. följande:

'Vad dagens läge närmast angår synes emellertid enighet råda om nödvändigheten av en fortsatt restriktiv kreditpolitik. Vid sidan om kreditpolitiken, enligt de riktlinjer för denna som uppdragits i överenskommelsen mellan riksbanken och kreditinstitutet, torde vissa detaljregleringar ha mindre självständig betydelse. Kreditpolitiken måste även få ökad vikt, genom att budgeten för nästkommande budgetår är — åtminstone formellt — neutral. Fullmäktige vilja i detta sammanhang erinra om att — även om statsmakterna ha att ange målet för den ekonomiska politiken — riksbanken bör äga frihet att välja de penningpolitiska medel den anser erforderliga för att nå den eftersträfvade samhällsekonomiska stabiliteten. Den allmänna ekonomiska politiken bör därvid givetvis samordnas med och icke motverka riksbankspolitiken.'

Om icke Bankoutskottet och riksdagen meddelar andra direktiv är det alltså fullmäktiges mening att fortsätta den restriktiva kreditpolitik, som inleddes för något över ett år sedan genom överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstitutet.

För fullföljandet av kreditpolitiken ha överenskommelserna med kreditinstitutet förlängts att gälla tills vidare även under innevarande år, varvid ökad medverkan för finansieringen av bostadsbyggandet vunnits genom en utvidgning av överenskommelsen med försäkringsbolagen.

För den närmare innebörden av kreditpolitiken och innehållet i överenskommelserna med kreditinstitutet ha fullmäktige redogjort i sin berättelse innevarande år till Bankoutskottet, till vilken torde få hänvisas.

Enligt fullmäktiges mening bör tillämpningen av en restriktiv kreditpolitik underlättas av att uppgörelserna på arbetsmarknaden hittills i år kunna sägas innebära en lönestabilisering. I sin berättelse till Bankoutskottet ha emellertid fullmäktige i anslutning till redogörelsen för riksbanksoperationernas inverkan på marknadens likviditetsutveckling erinrat om de svårigheter som ett ökat statligt lånebehov kunde komma att innebära för kreditpolitikens framgångsrika fullföljande. Fullmäktiges förmödan i nämnda berättelse, att den ogynnsamma utvecklingen under december av riksbankstransaktionerna — vilken delvis hade sin grund i riksbankens finansiering av riksgäldskontorets lånebehov — kunde vara tillfällig, besannades visserligen genom resultatet av operationerna i januari i år. Statsupplåningens finansiering bereder dock alltjämt bekymmer även om man hittills kunnat tillgodose statens lånebehov utan att riksbanken annat än kortsiktigt behövt anlitas. Om det även i fortsättningen kan bli möjligt att utanför riksbanken finansiera det statliga lånebehovet är svårt att nu uttala sig om.

De inflationsriskerna läget rymmer gör det synnerligen angeläget, att samhällets totala investeringar hållas inom ramen för de reella resurserna.

Fullmäktige vilja än en gång understryka, att i ett konjunkturläge av ovan angiven art skulle en finansiering av statsutgifterna genom riksbanken — annat än tillfälligt — allvarligt rubba förutsättningarna för riksbankens kreditpolitik och försvåra möjligheterna att bibehålla och förbättra den uppnådda balansen.

Om den riktning den ekonomiska utvecklingen på något längre sikt kan taga, vet man i dagens läge mindre än någonsin. De utsikter till en internationell politisk avspänning, som man trots sig kunna konstatera på sista tiden, har på sina håll utlöst farhågor för att med avspänningen skulle följa minskade rustningskostnader, som skulle leda till en ekonomisk depression med internationell spridning. Det är givet, att Sverige med sitt starka beroende av utrikeshandeln skulle få allvarlig kännning av en dylik depression och att ett sådant läge icke kan mötas med den nuvarande riksbankspolitiken utan erfordrar helt andra åtgärder. Kreditpolitiken medger emellertid en snabb och smidig anpassning till förändrade förhållanden. Den nuvarande politiken har tillgripits i inflationsbekämpande syfte. Den skall givetvis icke tillämpas, om det icke längre finns något inflationsshot att bekämpa.»

Vid ärendets behandling i fullmäktige har herr *Kristensson* i Osby låtit till protokollet anteckna följande.

»Fullmäktige ha i sitt utlåtande angående den framtida penningpolitiken icke berört frågan om räntepolitiken.

Jag anser för min del en rörlig räntepolitik vara en förutsättning för en önskvärd utveckling av den svenska penning- och kapitalmarknaden till smidigare anpassning till växlande lägen. Generellt sett gäller sålunda enligt min mening att genomförandet av en stram kreditpolitik, vilket varit aktuellt under de senaste åren, underlättas av en rörlighet i räntan. Behovet av artificiella ingrepp på kreditmarknaden minskar. En rörlig räntepolitik kan snabbt anpassas till det motsatta behov, som uppkommer vid en allmän försämring i den ekonomiska konjunkturen. Det bör understrykas, att rörligheten i räntan kan hålla sig inom en relativt måttlig ram.

Vad fullmäktige i övrigt anfört kan jag i stort sett ansluta mig till.»